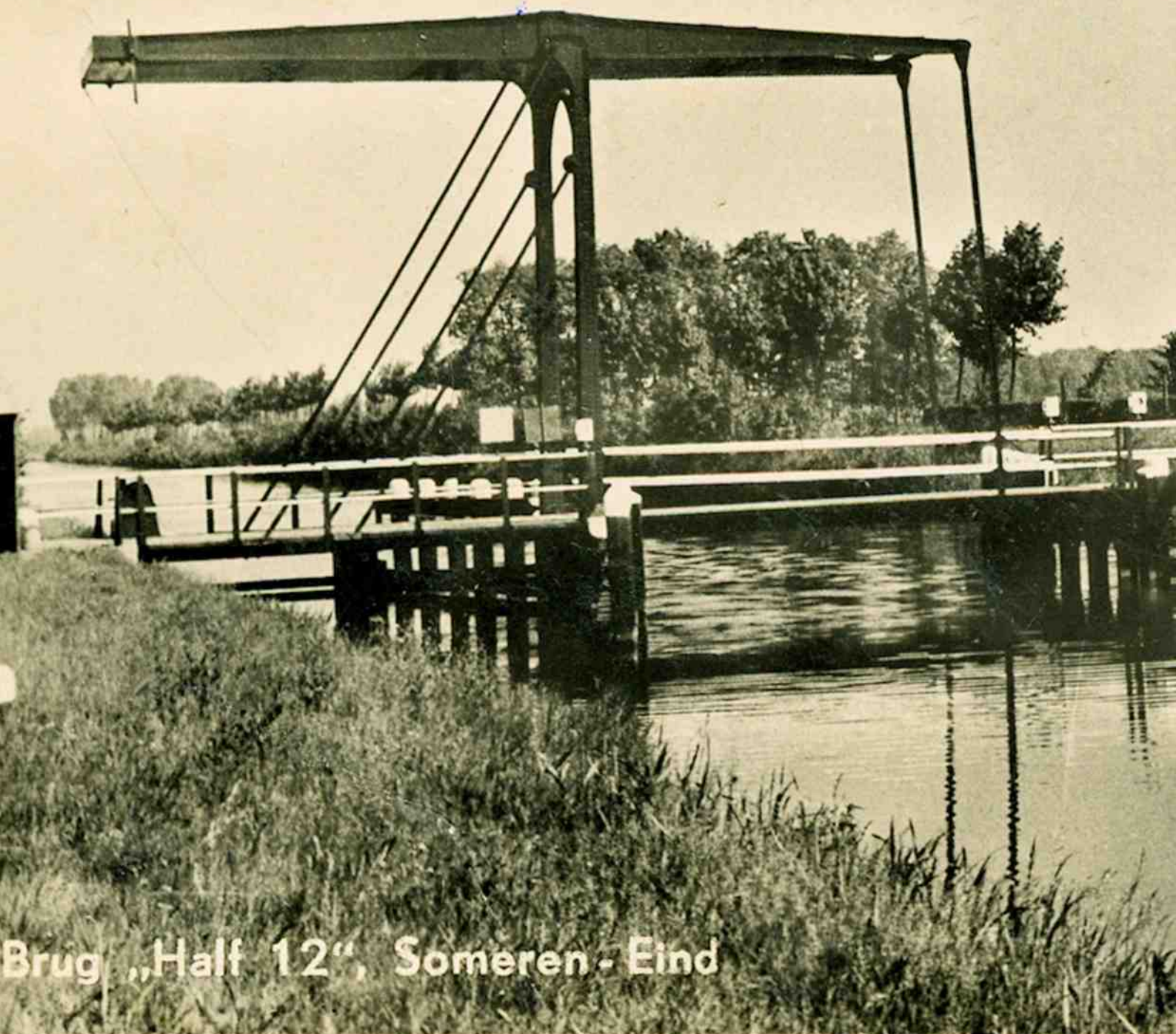

DE VONDER

Brug „Half 12“, Someren - Eind

2015 Jaargang 21 nr. 1

Van het bestuur

Maart 2015

Ook in dit nummer bevat de bestuursrubriek het overzicht van de nieuwe leden van De Vonder en de rubriek familieberichten/lief en leed, waarin we bij ons bekende feestelijke of droevige berichten over onze leden vermelden. Ook publiceren we zoals gebruikelijk een overzicht van de activiteiten in de komende maanden en geven we informatie over wat er thans binnen onze vereniging speelt.

Familieberichten/lief en leed

Op 26 november 2014 overleed Jef Smulders op 89-jarige leeftijd. Het bestuur wenst zijn echtgenote Ans en de kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe bij het verwerken van dit verlies.

Op 5 december 2014 overleed Frans Ermers, slechts enkele weken na het vieren van zijn gouden bruiloftsfeest, op 73-jarige leeftijd. Ook zijn echtgenote Anny en hun kinderen en kleinkinderen wensen we veel sterkte toe.

Nieuwe leden van Heemkundekring De Vonder

In de afgelopen maanden zijn de volgende nieuwe leden aangemeld bij onze vereniging:

Cor Fransen, Theo Koolen, Piet van Lierop en Marietje van Tilburg uit Asten.

Govert Hurkmans uit Lierop.

Peter Drummen en Adriaan Swinkels uit Someren.

Eric Thielen uit Helmond.

Overige zaken

In zijn streven naar een enthousiaste en toekomstbestendige Heemkundekring heeft het bestuur een notitie vastgesteld over de aanpak van ICT binnen De Vonder. Een van de pijlers waarop we willen bouwen is een goed uitgevoerde inventarisatie, waaruit duidelijk dient te worden hoe het nu gesteld is met de (verzamelde) informatievoorziening binnen onze vereniging en met welke ontwikkelingen, veranderingen en wensen we in de nabije toekomst nog te maken krijgen. Het bestuur heeft ervoor gekozen om de inventarisatie uit te voeren bij alle werkgroepen en functies binnen De Vonder. In de periode tussen 1 februari en 1 juli 2015 worden daarom gesprekken gevoerd met alle werkgroepen en functionarissen aan de hand van uniforme vra-

genlijsten.

Onze filmwerkgroep heeft de laatste hand gelegd aan de promotiefilm over De Vonder. Daarin worden allerlei activiteiten van de diverse werkgroepen in beeld gebracht. We willen onze leden binnenkort het resultaat laten zien. Verder zijn we in het kader van de samenwerking met SIRIS betrokken bij het opzetten van een nieuw programma met als werktitel "Vroeger of later" met een filmpje uit het verleden, gevolgd door een interview met een betrokkene anno 2015.

Binnenkort gaan we in Waterdael van start met de bouw van het Hapshuis. Hierover kun je meer lezen op onze website, als het werkelijk zo ver is.

Activiteiten komende periode

De komende periode staan er heel wat activiteiten van onze vereniging op de rol. Naast de contactavond voor onze leden op vrijdag 13 maart in Hotel Centraal (met een optreden van Mien en de Zömmerse Hirre) en de jaarvergadering op woensdag 25 maart in het Klok & Peel Museum (met een lezing van Gerard Geboers over de tragische gebeurtenissen op De Wolfsberg op Kerstavond 1944) hebben we nog twee lezingen en twee excursies. Voor de contactavond, de jaarvergadering en de excursies krijgen onze leden nog een separate uitnodiging. De lezingen zijn op woensdag 15 april in Hotel Centraal over dialecten en toponiemen door de Tilburgse hoogleraar Jos Swanenberg en op woensdag 20 mei in het Klooster Heilig Hart (Wilhelminastraat 20, Asten) over eer, schande en humor, volksgebruiken van het oude Brabant door Eric Kolen.

Onze excursies gaan dit jaar naar Museum Eynderhoof te Nederweert-Eind (zaterdag 2 mei, ochtend) en naar de stad Utrecht met onder andere een rondleiding in de Domkerk en een bezoek aan DOMunder (zaterdag 13 juni, hele dag).

Namens het bestuur,

Jan van de Rijdt

Fotografen

Foto voorpagina: uit de collectie van Adrie Mennen (bewerkt)

Foto achterpagina: Maria van Neerven

DE VONDER

heemkundekring

DE
VONDER
asten - someren

Van de redactie

De lentebode van de Vonder is er weer. Om aan te geven wat ons als heemvrienden boeit aan het verleden. Zoals de nu bijna afgeronde cursus oud schrift waar Hans van Laarschot zijn ziel en zaligheid aan heeft verbonden, het verslag komt in de volgende editie.

Wij kunnen als redactie gelukkig teren op genoeg kopij, met dank aan de "Opdrachtgevers".

Onze kring viel in november de eer te beurt om de uitreiking van de Knippenbergprijs te organiseren. Aanleiding om een uitgebreid verslag op te nemen van het populair geworden project van de winnaar 2014 de Dodendraadroute van de heemkundekring Baarle Hertog Nassau.

En wie zich afvraagt waar de internationaal klinkende naam Packadoor vandaan komt moet zijn licht opsteken bij onze hof-naamkundige Jacques van de Velde. Geen naam is hem vreemd.

Met de constatering dat "Zümmers nie te beschrieve" valt, verontschuldigt Mien zich voor het hooghollands waarmee ze het Zümmers probeert te verdedigen. Maar de Zömmerse Hirre brengen het dialect wel aan de man/vrouw.

Dat de historie van Someren diepe gronden heeft weet Fokko Kortlang na de opgravingen aan de Aciaweg. Hij vertelt hoe de opgravingen een inzicht geven in het leven van onze voorouders. Archeologie van eigen bodem.

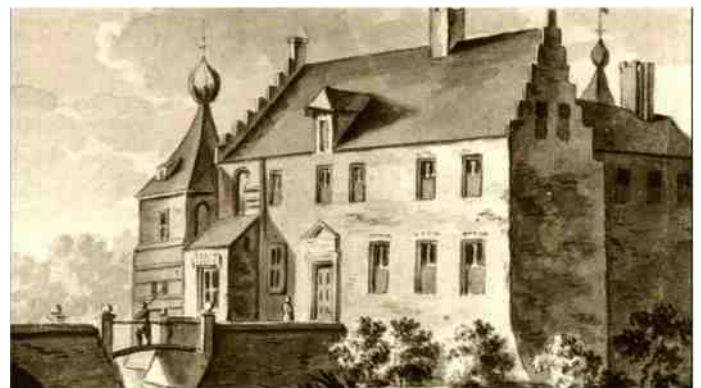
2	Van het bestuur
3	Van de redactie
4	Packador
7	Mien en de Zömmerse Hirre
8	Heemkundekring Amalia van Solms krijgt Knippenbergprijs
10	Een bijzondere Middeleeuwse nederzetting aan de Acaciaweg te Someren
14	Wandeling door Het Starkriet "t Ven" Someren-Eind
16	Noteer in uw agenda
17	Te voet dur Aasten deel 23
19	Oud goud
20	Vrienden van De Vonder

Heel bijzonder is de bijdrage van Thea van den Bosch die een nostalgische wandeling maakte naar haar "Dend", naar het Ven dat tegenwoordig Starkriet heet, maar nog wel steeds paradijselijk achter het kanaal verscholen ligt. Een boeiend verhaal over goede en vaak ook slechte tijden.

En de tocht "Te voet dur Aasten" gaat voor de 23e keer door. Asten is groter dan je denkt en Piet is onvermoeibaar.

De redactie wenst u een prettig leesuurtje.

Gerard ten Thije

Packador

door Jacques van der Velden

Tennis is mijn favoriete sport. Om die reden ben ik dikwijls bij TV Packador te gast geweest. Deze naam intrigeert mij overigens al heel lang. Ze werd voorgesteld door registrator André Remery toen in Someren-Dorp een nieuwe tennisclub werd opgericht. Bij deze keuze was hij uitgegaan van de historische benaming van gronden rond het nieuwe tennisveld. Bij de opening op zaterdag 27 april 1963 kreeg de tennisvereniging definitief de naam **T.V. Packador**. Al snel werd er gespeculeerd over de betekenis ervan, maar tot op heden is daar nooit een serieus antwoord op gekomen. Ik ga nu verklappen wat de betekenis is. Meer dan drie eeuwen geleden woonde er in Someren een familie met de unieke bijnaam **Packedoor**. Een aantal personen met deze naam werden toen gedurende een korte periode in de R.K. kerkregisters ingeschreven. Later komen we in andere archiefstukken ook hun vroegere grondbezittingen met deze bijnaam tegen. Oudere mensen weten nog uit overlevering dat deze gronden *dePackador* werden genoemd. Deze bijnaam blijkt nu een beroepsnaam te zijn die hier verzeild raakte tijdens de Tachtigjarige Oorlog. De Spanjaarden noemden de *betaalmeester* van de soldaten een *pagador*. Letterlijk betekent dat 'betaler'. De bijnaam Packedoor is dus afgeleid van de Spaanse beroepsnaam *pagador*. Ik denk dat met deze bijnaam in Someren een 'functionaris die betalingen verricht' werd bedoeld, een beroep waarvoor de Spaanse betaalmeesters in de 16e – 17e eeuw model hebben gestaan. De argumenten voor deze verklaring ga ik nu uit de doeken doen in een technisch verhaal. Ik doe dit aan de hand van historische-, taalkundige- en naamkundige vragen.

Foto van een schuur uit 1960, die later is omgebouwd tot clubgebouw van T.V. Packador.

"Past deze verklaring wel in het historisch plaatje van Someren? Is deze naam niet veel ouder dan de 80-jarige Oorlog? Hoe kon zo'n naam tot stand komen?"

Namen van gronden, ook wel toponiemen genoemd, zijn in veel gevallen erg oud en vertellen ons meestal iets over de geografische bijzonderheden van die gronden. Ik heb trouwens in de boeken die over dergelijke toponiemen gaan geen enkel aanknopingspunt gevonden met deze naam. Er zijn ook veel toponiemen, die verwijzen naar een vroegere gebruiker of eigenaar. Ik stel vast dat het oudste bewijsstuk van onze naam een R.K. doop is [18.4.1709 Someren], waarin familieleden voorkomen met de toevoeging '**alias Packedoor**'. Een ander archiefstuk uit 1736 betreffende Someren verwijst op dezelfde manier naar ene '*Jan Jansen alias Pacguedor*'. Een alias-naam is een bijnaam en geen vaste erfelijke familienaam, denk maar aan *Edwin Rutten alias Ome Willem*. De persoon krijgt als bijnaam de rol die hij speelt. Later kan zo'n naam soms alsnog een vaste familienaam worden. Ik denk dat onze naam in ieder geval niet van geografische aard is, maar waarschijnlijk de bijnaam is van een vroegere eigenaar of gebruiker. Het Spaanse achtervoegsel -dor verraadt dat er een werkwoord in verborgen zit. Een beroep, ambt of functie lijkt mij dan de meest waarschijnlijke optie. Overigens in Someren heb ik packedoor alleen als bijnaam en toponiem en niet uitdrukkelijk als beroepsnaam teruggevonden. In andere documenten en archieven, die verder geen betrekking hebben op Someren, vond ik alleen beroepsnamen zoals **paguedor**, **pagador** en **pagadoor**, de eerste een verouderde Spaanse schrijfwijze en de laatste een vernederlandste vorm met *oo*. Pagador is het moderne Spaanse woord voor 'betaler', de andere twee vormen hadden de specifieke betekenis van 'betaalmeester in het Spaanse leger tijdens de Tachtigjarige Oorlog'. Ik ga er daarom van uit dat de bijnaam packedoor een beroepsnaam is.

id) Baptizatus in Welthuis Filiius Aldyctimus
Mathias Antoon de Bunde et Catharinae Janssen
alias Packedoor Sifus Heuricus Willem de
Angela Janssen Alias Packedoor

Doop, moeder Catharina Janssen **alias Packedoor** en meter Angela Janssen **alias Packedoor** [18.4.1709 Someren]

Deze oorlog wordt tegenwoordig door geschiedschrijvers ook wel 'De (Nederlandse) Opstand' ge-

noemd. Het is de naam voor een opstand en strijd in de Nederlanden (1568 – 1648, met een Twaalfjarig Bestand in de jaren 1609 – 1621) tegen het Spaanse Rijk. Anders dan de officiële geschiedschrijving ons wil doen geloven, begon volgens een recent uitgebrachte studie van de stad Roermond deze opstand in 1568 niet met een glorieuze overwinning bij Heiligerlee (provincie Groningen), maar een maand eerder met een nederlaag van Willem van Oranje bij Roermond. Op 23 april 1568 wilde hij de strategisch gelegen stad aan de Maas en Roer innemen, maar dat mislukte, hij verloor daarbij ongeveer twee derde van zijn leger. Dat kwam neer op bijna 2000 slachtoffers aan zijn kant. Roermond ligt ongeveer één dagmars verwijderd van Someren, dat is militair gezien in de buurt. Misschien is Packador de nasleep van een pagador 'betaalmeester in het Spaanse leger' die mogelijk tijdens de 80-jarige Oorlog in Someren gevestigd is geweest. Maar, omdat de oudste vermelding [1709] ruim 60 jaar na het einde van de 80-jarige oorlog is opgetekend, verwacht ik niet dat de betekenis van Packador zich beperkt tot het Spaanse leger. Ik denk dat 'betaalmeester in het leger' of in nog ruimere zin 'functionaris die betalingen verricht' de beste vertaling van Packador is. Deze naam is vervolgens als toponiem verbonden gebleven aan hun eigendommen, de gronden rond de nieuwe tennisvelden. Hoe het ook zij, deze oorlog is in ieder geval in Someren niet ongemerkt voorbij gegaan. Dat blijkt vooral uit de betalingen die in de borgemeesters-rekeningen van Someren genoteerd staan. Zoals die aan de Spaanse kapitein [1585-1586]: *“Item den capiteijn van den Spaingairts inde Kerstheijlighe daighen hier gelogeeert hebbende voir sommige biletten die hij compoioneerde om de selve los te laten, gegeven LXXIII gul.”* en aan Willem Slaats [1622-1625]: *“van dat te zijnen huijse inde veertich soldaten geweest hebbende eetende en drinckende, mede nemende ontrent de dertich pont spec ende noch op een ander tijt XXV soldaten gegeten ende gedroncken daer voor IX gul. en VIII gul.”*

"Hoezo verraadt -dor een werkwoord? Mag Packador taalkundig wel gelijkgesteld worden aan pagador? Hoe kan een Spaanse g een k worden?"

Talen bieden altijd mogelijkheden om van werkwoorden een zelfstandig naamwoord te maken. Wanneer we willen aangeven dat een persoon de door een werkwoord genoemde handeling verricht (*Nomen Agentis*) dan volstaat een achtervoegsel. In het Nederlands gebruikt men daarvoor *-aar*, *-er* en *-der* en in het Spaans *-dor*. Het zijn dikwijls be-

roepen, zoals: *Tekenaar* uit tekenen, *bakker* uit bakken, *stoffeerder* uit stofferen en in het Spaans *Cargador* 'bevrachter' uit *cargar* 'bevrachten'. In het Nederlands schrijven we *cargador*. In de archieven betreffende Someren komen in de periode 1709-1930 de volgende schrijfwijzen voor: **Packedoor, Pakkedoor, Pakedoors, Pacgúedor, Pakkadoor en Pakkedoos.**

Martijnenstraat met links het clubgebouw van tennisvereniging Packador [20.6.1967]

Dat zijn allemaal namen van mensen die in Someren woonden of namen van gronden die in Someren gelegen zijn. *Pacgúedor* is vrijwel gelijk aan het verouderde Spaanse *paguedor*. Het streepje boven de *u* werd in het Nederlands schrift van vóór 1800 gebruikt om de *u* en de *n* uit elkaar te houden. Evenals de extra *c* heeft dat geen invloed op de uitspraak. Daarmee is de link naar het huidige Spaanse *pagador* gelegd. *Pacgúedor* *paguedor* *pagador*. Toch wil ik iets zeggen over de andere vormen met een *k*, omdat die juist het uitzoeken van deze naam erg bemoeilijkt hebben. Kort samengevat, hoe kan een *g* een *k* worden? In het gewone Nederlands is dat schier onmogelijk. Het is daarom belangrijk om eerst te weten dat er in het huidige Nederlands twee verschillende */g/* klanken bestaan. Zeg maar, de gewone */g/*, zoals in *slager*, *gat* en *goed* en de vreemde */g/*, zoals in *goal*, *garage* en *guirlande*. De Brabantse */g/* is te beschouwen als een zachte vorm van de gewone */g/*. De vreemde */g/* is bij ons terecht gekomen met uitheemse woorden en zit wat klank betreft veel dichterbij de */k/* dan onze zachte */g/*. Van oorsprong is het een onbekende klank in het Nederlands. De mensen in Someren hebben terecht de *g* van *pagador* eerder voor een */k/* dan voor een */g/* aangezien. Deze vreemde */g/* en de */k/* worden met weinig luchtdoorlating achter in

de keel gevormd en lijken sterk op elkaar. Alleen bij deze /g/ trillen de *stembanden* mee. De klankinventaris van het standaard Nederlands noemt deze /g/ de *stemhebbende* variant van onze stemloze /k/. Met de vernederlandsing van dit woord zijn ook typische Nederlandse spellingregels toegepast. Opvallend zijn de ck en kk, die we kennen van familienamen zoals Deckers en Dekkers. De cg in pagúedor is volgens mij het resultaat van dezelfde regel. De vreemde /g/ is in ons geval uit een Latijnse c (die als een /k/ klinkt) ontstaan. Zo is ook de Spaanse voornaam Iago en mijn eigen naam Jaco(b) uit de Latijnse vorm Jacobus ontstaan. Beter bekend van het pelgrimsoord *Santiago de Compostella* 'begraafplaats van de heilige Jacobus'. Het Spaanse woord pagador betekent 'betaler' en is afgeleid van het werkwoord pagar 'betalen'. Het is voortgekomen uit het Latijnse werkwoord pacare 'schuld voldoen, tevredenstellen'. Later heeft zich daaruit de betekenis pacare 'tot rust, vrede brengen' ontwikkeld. Verwant hieraan is pax 'vrede', wat een bekender woord is. De Spaanse g in pagador kon in Someren een k worden omdat het van huis uit een k klank is.

in een uitgaande open brief van de overheid (*placcaet*) gebezigd. Door het staatsbankroet van Spanje in 1575 konden de troepen door de *betaalmeesters* niet meer voldoende betaald worden. Hierdoor sloegen ze aan het muiten. De Spaanse Furie of plundering van Antwerpen was een rechtstreeks gevolg hiervan. Het aantal slachtoffers is niet exact bekend, maar men spreekt van vele duizenden doden. Deze gebeurtenis bracht een enorme schok teweeg door de Nederlanden. Een pagador stond voor 'betaler', maar nu ook voor 'slechte betaler'. Ik neem daarom aan dat men in Someren al ruim voor 1700 bekend moet zijn geweest met de begrippen pagadder en pagador. Gelet op de schrijfwijzen en uitspraak van de varianten van **Packador**, denk ik niet dat de betekenis ervan bij het volkse **pagadder** gezocht moet worden. Ik denk eerder dat de 16e eeuwse betaalmeesters in het Spaanse leger er model voor gestaan hebben. Deze naam heeft dus niets met *pak-um-door* of *doorpakken* te maken. **Packador** betekent '**functionaris die betalingen verricht**'.

Bronnen door mij geraadpleegd
Heemkamer, aantekeningen André Remery
Zegsvrouw, mevrouw Kooistra – Kruijf: de packador
Aastes van heure zegge, Piet Sniijders, 2006
Peelbelang 3.5.1963 pagina 2, Opening T.V.
Packador
Foto Hk de Vonder, Schuur uit 1960
Foto RHCe, Doopregister 18.4.1709 Someren
Foto RHCe 0237733 coll. AVC Gem. Someren;
Heuvel, J. v. d.
Borgemeesters-rekeningen, Someren, 1585-1586,
blz. 20v.
Borgemeesters-rekeningen, Someren, 1622-1625, 2e
dl, blz.72
80-jarige Oorlog begon met nederlaag, ED
29.4.2014, Binnenland, p.6
gtb.inl.nl WFT lemma: pagador, pagadder
www.etymologiebank.nl lemma: pagadder
eindhoven.digitalestamboom.nl zoek:
*familienaam=pa*d*or* opmerkingen=packedoor*
www.archieven.nl zoek: pagador
resources.huygens.knaw.nl/retroboeken zoek: pa-
guedor, pagador, pagadoor
nl.wikipedia.org/wiki/Spaanse_Furie_(Antwerpen)
nl.wikipedia.org/wiki/Tachtigjarige_Oorlog
nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_spellingregels zie:
verdubbeling
nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_de_Nederlandse_spelling

De Spaanse Furie of plundering van Antwerpen door muitende Spaanse troepen [4.11.1576]

"Is het redelijk om aan te nemen dat men in Someren bekend was met dit woord? Welke betekenis moeten we dan aan dit woord toekennen?"

De Spanjaarden rekruteerden de betaalmeesters uit de militairen met een eerder kleine gestalte, om zo hun grotere collega's in de gelegenheid te stellen in het woelige strijdperk te treden. Hierdoor is in het Nederlands taalgebied uit pagador ook het woord **pagadder** 'kleine persoon' ontstaan. In het dialectwoordenboek Aastes van heure zegge staat: pagadder 'peuterke' klèèn keind. Al in 1570 werd dit woord

nl.wikipedia.org/wiki/Woorden_van_vreemde_herkomst_in_de_Nederlandse_spelling

nl.wikipedia.org/wiki/Spaans zie: *opsomming van letters; gu*

nl.wikipedia.org/wiki/Klankinventaris_van_het_Nederlands
http://l1alphabeticodecharts.com/lipa_pics_TrainingACC.pdf

en.wikipedia.org/wiki/Agent_noun zie: *Spanisch: -dor*

nl.wikipedia.org/wiki/Foneem zie: *leenfoneem*

Mien en de Zömmerse Hirre

Tien jaar geleden waren de activiteiten rond het Zömmers dialect grotendeels verstomd. Er was met veel energie aan een woordenlijst gewerkt die verscheen onder de titel: “Zümmers nie te beschrieve”, een boekwerkje met daarin de woorden en uitdrukkingen die tot dan waren verzameld en vastgelegd. Een karwei dat veel bijeenkomsten en vaak hete discussies had gekost.

Hoewel we blij waren met het woordenboekje, was er veel meer werk te doen aan het dialect van Someren dat dreigde in vergetelheid te raken.

Op initiatief van Mien Willems en Jan van Eijk werden een paar geschikte en geïnteresseerde Somerenaren gezocht en gevonden om een kleine studiegroep te vormen die met het Somerens dialect verder aan de slag zou gaan.

Dialect beschrijven, bestuderen en vastleggen vraagt enorm veel werk en inzicht plus een flinke bagage aan taal- en achtergrondkennis.

Met ondersteuning van een dialectcursus aan de Universiteit van Tilburg werd het karwei in gang gezet.

Harrie Swinkels en Karel Velings toonden zich bereid aan de studiegroep mee te werken en op 24 november 2004 kwam men voor het eerst bij elkaar. Vijf jaar later kwam er versterking van Louis van den Bosch.

Intussen is een stichting opgericht die onder de naam “Mien en de Zömmerse Hirre” in Someren bekend is. Deze stichting moest officieel worden geregistreerd en daarvoor werd de notaris ingeschakeld. De naam van de stichting veroorzaakte enige hilariteit bij de notaris, maar de mannen hielden voet bij stuk, “Mien en de Zömmerse Hirre” moest het zijn en niet anders.

En zo is het gebleven.

Wat we ons op de hals gehaald hadden, bleek veel meer dan we vooraf konden bevroeden. Dankzij het veelzijdige werk hebben we onze wekelijkse bijeenkomsten nuttig en aangenaam besteed en verlieten de discussies altijd vreedzaam.

Het Weekblad 't Contact bood ons de gelegenheid regelmatig een artikel te plaatsen met vragen en wetenswaardigheden over ons dialect. Dit bleek een populair onderwerp te zijn dat veel Somerenaren steeds aanleiding tot gesprek bood.

Het streven van de studiegroep was uiteindelijk, de vergaarde kennis in een website op te nemen en ter kennisname en discussie aan alle geïnteresseerden voor te leggen. Behalve de dialectwoorden, ook de spelling ervan. Verder uitdrukkingen en gezegden, werkwoordsvormen, geluidsopnamen, liederen en gedichten.

Intussen is dit alles in een vergevorderd stadium gekomen en zal in Januari 2015 de website een feit zijn. U kunt het resultaat zien en beoordelen via www.dialectsomerens.nl

Uiteraard is het laatste woord over het dialect van Someren nog lang niet gevallen. De bedoeling is dan ook dat met behulp van de Zömmerse dialectkenners en dialectsprekers verbeteringen worden aangebracht.

Mien Willems-van de Moosdijk

V.l.n.r.

Harrie Swinkels

Mien Willems-van de Moosdijk

Jan van Eijk

Louis van den Bosch

Karel Velings

Heemkundekring Amalia van Solms krijgt Knippenbergprijs

Het was voor Asten een eervolle opdracht de uitreiking van de Knippenbergprijs te mogen organiseren. Een traditioneel gevolg van het feit dat Willem van den Bosch de voorgaande winnaar was. De kring Baarle Nassau Hertog was vol verwachting meegekomen, en terecht: zij wonnen de prestigieuze prijs. Van het trotse verslag van de kring onderstaand een samenvatting.

Knippenbergprijs gaat naar Baarle-Nassau-Hertog Voor Amalia was het niet echt een verrassing, eerder een opluchting. Onze vereniging voelde zich favoriet, maar was niet helemaal gezeker. Er waren immers nog twee sterke kandidaten in de running. Jardena Gil speelde een centrale rol in het WO2--project 'Joodse Tilburgers' van het Regionaal Archief Tilburg. Tom Tacken stelde een podcast van 261 wekelijkse afleveringen samen over de Eerste Wereldoorlog. Het historisch verloop werd hierin gekoppeld aan het individuele verhaal.

Erkenning

De spanning was te snijden toen de jury het verdict velde. Onder groot gejuich werd de Knippenbergprijs toegekend aan het project 'WOI in onze grensregio, Vergeten? Opgehelderd!'. "Het project is in alle opzichten voorbeeldig", zei juryvoorzitter Theo Cuijpers na de presentatie van de drie genomineerden. "Het kent verschillende niveaus, alle met de bedoeling zoveel mogelijk mensen met de lokale geschiedenis te laten kennismaken". De jury was behoorlijk onder de indruk van het vele werk dat gedurende een decennium is verricht.

We waren ontzettend trots toen we in het Klokkenuzeum de Knippenbergprijs in ontvangst namen. Priester-historicus Knippenberg was een van de peetvaders van de regionale geschiedschrijving in Brabant.

De twee Baarlese kartrekkers, Herman Janssen en Frans Van Gils, werden nog eens extra in de schijnwerpers gezet voor hun verdiensten voor het historisch onderzoek.

Het prille begin

Het begon allemaal in 2003, met de schenking van het oorlogsdagboek van pater Ladislas Segers aan de plaatselijke heemkundekring. Deze Baarlenaar was tijdens WO1 bij het Belgische leger actief als brancardier van Rode Kruis. In de voetsporen van dit verhaal organiseerde onze vereniging in 2004 een indrukwekkende driedaagse busreis naar het oorlogsfront bij Ieper en Diksmuide.

Stilaan kwam het besef dat de Eerste Wereldoorlog ook in onze eigen regio lelijk had huisgehouden. Hier was geen bloederige loopgravenoorlog, maar wel een verstikkende bezettingsoorlog. De eerste gegevens werden verzameld, interviews afgenomen en documenten in het gemeentearchief uitgespit. Daarop volgde de tentoonstelling "Den Oorlog Verklaard". Op dat moment lagen de krachtlijnen van onze werking vast. Beide kanten van de grens werden belicht en er werd een breed samenwerkingsveld gecreëerd. Twaalf basisschoolklassen werden rondgeleid, en...we bouwden een tijdelijke reconstructie van een stukje "dodendraad", de Duitse draadversperring onder hoogspanning bij de Belgisch Nederlandse grens. De tentoonstelling werd door meer dan drieduizend geïnteresseerden bezocht, waaronder veel Nederlanders. Voor hen was "de Groote Oorlog" een onbekend gebleven stukje geschiedenis. Onbekend maakt onbemind? Nee, onbekend maakt nieuwsgierig!

De volgende jaren verliepen rustig, al werd voortdurend informatie verzameld. Het vergeten WOI-erfgoed aan de grens tussen Nederland en België werd grondig onderzocht en vastgelegd. Alle relevante thema's kwamen aan bod: de Duitse bezetting van België, de Belgische en Nederlandse soldaten uit de grensregio, de Nederlandse grensbewaking, Belgische vluchtelingen in Nederland, schaarste en voedselsmokkel, de Nederlandse neutraliteit, het geruzie tussen Nederland en België, enzovoort. Uiteraard ging daarbij veel aandacht naar het speciale statuut van de Belgische enclaves in Baarle-Hertog. Die konden door de Duitsers niet worden bezet omdat zij volledig door neutraal Nederlands grondgebied omgeven waren. België deed er zijn voordeel mee, voor Nederland was het een permanente bedreiging van de zorgvuldig gekoesterde

neutraliteit. Duizenden rekruten voor het Belgische leger werden in het gemeentehuis van Baarle Hertog gekeurd en ingeschreven. In het enig vrij gebleven Belgische postkantoor aan de grens met Nederland passeerden maandelijks honderdduizend smokkelbrieven richting Belgisch leger, en terug. Datzelfde Belgische leger richtte in Baarle Nassau en draadloze zendinstallatie op. Hier werden Duitse berichten afgeluisterd en samen met de spionageboodschappen uit bezet België naar het militaire hoofdkwartier doorgestuurd. Om al deze redenen was er in Baarle Nassau-Hertog meer grensverkeer dan elders. Tientallen grensgidsen stonden er paraat om rekruten, smokkelbrieven en spionageberichten voorbij de Duitse dodendraad te leiden. In Baarle werden veertig mensen bij die passages van de rijksgrens gedood, waaronder vijf Nederlanders en dertien Duitsers.

In 2007 gaf professor Alex Vanneste voor onze vereniging een lezing over de dodendraad. Hij beweerde dat je op akkers nabij de rijksgrens nog altijd isolatoren van de dodendraad kan terugvinden. Op dat moment waren we toevallig bezig met een grootschalig archeologisch akkeronderzoek. Zesduizend silexvoorwerpen en oude potterscherven waren al verzameld en geïnventariseerd. Een week later vonden we onze eerste porseleinen dodendraadscherven. Vijf jaar later was heel het dertien kilometer lange dodendraadtraject langsheen de grens met Baarle-Nassau gekend.

In 2008 maakten we op één van die oorspronkelijke locaties onze eerste permanente dodendraadreconstructie. We deden dat in samenwerking met de gemeente Baarle-Hertog en basisschool De Vlinder. We lieten ons bijstaan door professor Vanneste en vonden inspiratie bij reconstructies in Hamont-Achel en Essen. De werken werden gefinancierd via de projectoproep 'Oorlogserfgoed en Jongeren'. Ons dossier behoorde tot de zeven laureaten. Het reconstrueren was geen einddoel op zich, maar een hulpmiddel om het verleden te herbeleven. Al vlug werd een pedagogisch project voor basisscholen opgestart, bestaande uit een rondleiding bij de reconstructie in het kader van vredesopvoeding. Klas 6 (groep 8) van basisschool De Horizon adopteerde de dodendraad als vredesmonument. Het project werd gaande weg geprofessionaliseerd. Door goede samenwerking met de erfgoedverenigingen kon in 2012 een gezonde financiële basis gevonden worden zodat in 2013 een boek kon

worden gepresenteerd: "De Eerste Wereldoorlog in onze grensregio"

Na het verschijnen van het boek werd er een cursus georganiseerd, bestaande uit zes lesavonden. Gerenommeerde sprekers uit Nederland en België gaven lezingen over verschillende onderwerpen. Onder meer over de Nederlandse neutraliteit, het Verdrag van Versailles en de Duitse herstelbetalingen.

Toen kwam het sluitstuk, de Dodendraad route, een permanente, interactieve en recreatieve fietstocht. Die liep ook langs de Schalthäuser, waar de Duitsers de elektrische versperring konden in- en uitschakelen. De tocht, onderdeel van het fietsknooppunten-netwerk, is inmiddels door duizenden gereden. De promotie van het project gebeurt via de website www.dodendraad.org.

Wat de dodendraadcache zo bijzonder maakt, is dat deze specifiek ontworpen is om de sfeer van weleer op te roepen. Je maakt op een actieve manier kennis met allerlei activiteiten die tijdens de Grote Oorlog bij de dodendraad plaatsvonden. De eerste multicache, die 20 km lang is, loopt van bezet België naar neutraal Nederland. Je stapt in de schoenen van een grensgids, zoekt een plooiruim en een ondergrondse petroleumopslagtank en helpt het verzet. De tweede multicache is 16 km en brengt je al smokkelend terug naar België. Op weg naar de parking volgt bovendien nog een bonuscache. Met deze eigentijdse fietszoektocht hopen we een nieuw publiek te bereiken.

De herdenking gaat door tot 11 november 2018, met steeds nieuwe activiteiten. Maar eerst wordt er in 2016 nog een Knippenbergprijs uitgereikt. In Baarle Hertog of in Baarle Nassau, dat blijft nog even spannend.

Herman Janssen

Amalia is ontzettend trots op de Knippenbergprijs. Beide kartrekkers van het WO-I project geflankeerd door voorzitter Heelgers van Brabants Heem en schepen Ann Brosens van Baarle Hertog.

Een bijzondere Middeleeuwse nederzetting aan de Acaciaweg te Someren.

Martijn Bink, VUHbs / Fokko Kortlang, ArchAeO

Inleiding

Tussen 14 oktober en 6 november 2013 heeft een team van archeologen van VUHbs archeologie uit Amsterdam een bijzondere nederzetting uit de Middeleeuwen opgegraven aan de Acaciaweg te Someren. Zij kregen daarbij hulp van archeologievrijwilligers van de heemkundevereniging 'de Vonder'.

Het onderzoek gaat vooraf aan de inrichting van het gebied voor bedrijvigheid. In de wet is geregeld dat voorafgaand aan bouwplannen eerst een archeologisch vooronderzoek plaatsvindt om te kijken of waardevolle archeologische resten in de bodem aanwezig zijn. Als dat het geval is dient er zorgvuldig met de resten te worden omgegaan. Zo kan er voor worden gekozen om de resten in de bodem te behouden door de bouwplannen aan te passen, of om de archeologische resten eerst vakkundig op te graven. Degene die een bouwplan heeft, betaalt ook de kosten van een eventueel onderzoek.

De gemeente Someren is in dit geval zelf initiatiefnemer van het plan en vindt het bovendien belangrijk om goed om te gaan met zijn cultuurhistorisch erfgoed. Daarbij is de gemeente van mening dat cultuurhistorie en archeologie voor iedereen belangrijk is. Vandaar ook dat op woensdag 30 oktober een zeer geslaagde open middag op de opgraving werd georganiseerd.

Alle documentatie en vondsten van het onderzoek worden op dit moment geanalyseerd, waarna de resultaten in rapportvorm beschikbaar komen. Te

zijner tijd zullen de mooiste tastbare vondsten worden tentoongesteld in het Archeologiehuis naast de bibliotheek aan de Molenstraat. Hier zijn nu al veel fraaie vondsten te zien afkomstig uit opgravingen in het plan Waterdael. De vondst aan de Acaciaweg komt nog net op tijd om meegenomen te worden in een publiëksboek over de vele opgravingen van de afgelopen jaren op Waterdael en omgeving. Dit boek zal in de zomer van 2015 verschijnen.

Gracht en wal

Hoewel al tijdens het proefsleuvenonderzoek duidelijk werd dat in het plangebied de resten van een bijzondere -omgreppelde- nederzetting moesten liggen, bleek bij de aanleg van de eerste grote werkput pas hoe bijzonder de ontdekking was. Naast de tijdens het proefsleuvenonderzoek aangesneden 2 meter brede greppel, bleek direct daarbuiten een nog niet ontdekte zeven(!) meter brede greppel te liggen. Dan mag je rustig spreken van een gracht. Het zand dat bij het graven van deze gracht vrijkwam is gebruikt om binnen de gracht een hoge wal op te werpen. Zo kreeg de nederzetting een voornaam, kasteelachtig uiterlijk. Aan de "achterzijde" van het terrein is de gracht een stuk smaller, maar de wal kan hier even breed en hoog zijn geweest. Alleen in natte perioden heeft er vermoedelijk water in gestaan. Over de gracht moet iets van een brug hebben gelegen. We denken onder meer aan de zuidwestkant. Of de gracht en de wal een echt verdedigende functie hadden is de vraag, maar kan niet worden uitgesloten. Binnen de omgrachting lagen tenminste vier grote gebouwen. Hiervan zijn de in de natuurlijke ondergrond ingegraven paalsporen teruggevonden. In de paalkuilen ston-

den zware houten palen van de gebinten en wanden die na het verlaten van de nederzetting zijn uitgegraven of weggerot.

Boerderijen en schuren

Het centraal gelegen hoofdgebouw (boerderij) was 29 m lang en 12 m breed. Hiermee is deze boerderij zowel langer als breder dan de meer dan 80 gebouwen uit de zelfde tijd, die in 2008 op Waterdael III zijn opgegraven. De grootste daarvan mat 25 bij 9 meter. Aan de korte zijde van het hoofdgebouw lag een waterput, waarboven een zogenaamd puthuisje moet hebben gestaan. Aan dezelfde zijde was ook een schuur of stal gelegen.

Op het terrein lag nog een tweede (hoofd)gebouw met een breedte van 11 m en een lengte van meer dan 28 m. Het uiteinde daarvan ligt nog onder de tuin van de buren en kon daarom niet opgegraven worden. Een laatste gebouw is tenminste 14 m lang en 9 m breed.

In het Eindhovens Openluchtmuseum aan de Boutenslaan is een soortgelijke boerderij gerecon-

strueerd. De boerderijen hadden een strooien en rieten dak; licht gebogen vlechtwerkwanden afgesmeerd met leem. Het dak liep bijna door tot op de grond. Loop je er naar binnen dan ben je onder de indruk van de ruimte.

Drie waterputten een hooimijt en een spieker

Drie diepe waterputten zijn opgegraven. Ze werden gemaakt van gekloofde en uitgeholde eiken boomstammen die in een enorm gat werden ingegraven. Het gat werd gegraven met kleine (houten) schopjes en hakken en had een diameter van wel 5 tot 7 meter en een diepte van 4 tot 5 meter. Onder het grondwaterniveau is het hout goed bewaard gebleven (foto 1). Uit een van de waterputten kwam een leren schoen. Naast de waterputten zijn ook vijf palen van een hooimijt aangetroffen. Tussen de vijf palen kon het hooi opgetast worden. Sommigen van u kennen ze vast nog van vroeger. Deze is ruim 800 jaar oud! Naast de hooimijt lag een opslagschuurtje (spieker) met een vier-palen constructie. Misschien werden hier op een verhoogde vloer onder een afdak

Overzichtsplattegrond van de opgegraven boerderijen en gracht. Te zien zijn de paalsporen van de gebouwen (in rood en groen); enkele grote (mest?) kuilen in bruin; waterputten (blauw) en de greppels en gracht in lichtbruin.

granen of andere gewassen bewaard voor consumptie, maar het kan ook een hooimijt zijn geweest. Opmerkelijk is dat de grote gebouwen alle minstens één keer opnieuw zijn gebouwd op de zelfde plek, het hoofdgebouw zelfs drie keer. Rekening houdend met de gemiddelde levensduur van houten boerderijen van 25 - 40 jaar, heeft de hoeve ongeveer 100 tot 150 jaar bestaan.

Vooraf veel scherven aardewerk

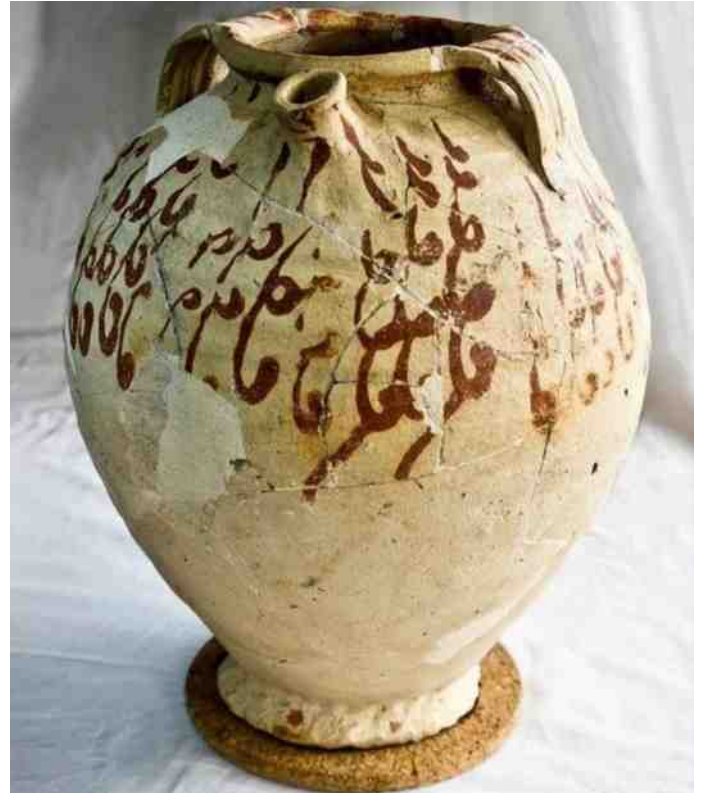
Tijdens het onderzoek zijn in de sporen vondsten aangetroffen van aardewerk, hout, leer en metaal. Een bijzondere vondst is een zilveren muntje van keizer Hendrik V van het heilige Roomse rijk. Deze munt is tussen 1105 en 1125 geslagen te Maastricht. Een bronzen mantelspeld, een zogenaamde plateaufibula, stamt uit de tiende of elfde eeuw na Chr. Behalve veel scherven vaatwerk is – weliswaar ook in scherven - een vrijwel complete tuitpot van Zuid-Limburgs aardewerk gevonden. Deze is onlangs door vrijwilliger Peter van Bussel van 'de Vonder' vakkundig gerestaureerd en wordt in het archeologiehuis van Someren tentoongesteld.

Het archeologisch team in actie.

Adellijke hoeve uit de twaalfde eeuw?

Ofschoon de afgelopen 20 jaar in Someren al tientallen erven en enkele honderden gebouwen uit de Volle middeleeuwen zijn opgegraven, is deze nederzetting van een wezenlijk ander karakter. Dit blijkt allereerst uit de bijzondere brede gracht en forse wal rond de nederzetting. Deze zijn wellicht te duiden als een statussymbool. Daarnaast zijn de binnen de gracht opgegraven boerderijen aanzienlijk groter dan de andere huizen opgegraven te Waterdael. Verder is de relatief geïsoleerde ligging van het omgrachte erf markant. Tot slot blijkt uit de herbouw van de gebouwen op precies de zelfde plek een langere bewoningsduur van drie tot vier generaties bewoners. Dat is eerder uitzondering dan regel. Veel van de eerder opgegraven boerderijerven

Tuitpot, in de twaalfde eeuw gebakken in een potbakkersoven in Zuid-Limburg. Puzzelwerk en restauratie: Peter Van Bussel.

kennen 'slechts' één bewoningsfase, hebben hooguit één generatie (25-30 jaar) bestaan en worden meestal aangeduid als ontginningshoeven.

Duidelijk is dat het complex een agrarische functie had, zoals ook blijkt uit de hooimijt. In de grootste gebouwen zijn grote kuilen aangetroffen waarin heideplaggen zijn opgeslagen. Hebben deze iets te maken met mestbereiding? De vraag is dan ook of in de grote gebouwen vee werd gehouden. Als dat zo is, woonden de mensen onder het zelfde dak of waren het extreem grote stallen en woonden de bewoners in de kleinere gebouwen? Wie waren deze mensen? Boeren die afhankelijk waren van een lokale heer, zoals waarschijnlijk ook het geval was bij de meeste hoeven op Waterdael? Of was het een lokale (adellijke?) heer die hier resideerde? Wij denken het laatste. De aangetroffen gracht en wal, maar ook het formaat van de gebouwen en bovendien de plaatsvastheid van de nederzetting gedurende meer dan 100 jaar, duiden sterk in die richting. Voorts wijzen ook twee andere vondsten richting een bijzonder karakter van de nederzetting. Een fragment van een bronzen beslagplaatje was vermoedelijk oorspronkelijk geëmailleerd. Een compleet exemplaar is aangetroffen bij de opgravingen van de Sint-Maartenskerk te Elst (Gld.) Op het plaatje is Jezus afgebeeld. Vermoedelijk is het af

Een reconstructie van een 'bootvormig' huis in het Historisch openluchtmuseum aan de Boutenslaan te Eindhoven. De boerderijen aan de Acaciaweg zijn ook in omvang goed vergelijkbaar.

komstig van een ceremonieel of altaarkruis. Daarmee heeft het misschien een plaats hebben gehad in de vroegste middeleeuwse (Lambertus?) kerk van Someren, die hier vlakbij lag.

Een tweede bijzondere vondst is een groot stuk van een molensteen die in één van de waterputten werd aangetroffen. Dit toont aan dat al in de twaalfde eeuw in de omgeving een molen aanwezig was. Wat voor een molen dat was is nog niet duidelijk. Een windmolen die vlakbij deze locatie stond wordt pas in 1301 vermeld. Windmolens zijn in Nederland vanaf het einde van de 12e eeuw bekend.

In ieder geval is duidelijk dat vrij snel na het verlaten van de nederzetting de wal rond de nederzetting wordt geslecht en de greppel (weer) wordt opgevuld met het zand van de wal. Dit is zo grondig gebeurd dat in de latere parcelering van het terrein geen resten van de gracht meer te ontdekken zijn.

De nederzetting ontstaat mogelijk al omstreeks 1050. Rond deze periode lijkt nog slechts sprake van een 'gewone' boerderij met bijgebouw. Rond het jaar 1100 is al sprake van een meer georganiseerde lay-out van de nederzetting, waarna vermoedelijk eerst de smallere greppel rond de nederzetting wordt gegraven en uiteindelijk de brede gracht met wal. De laatste fase met de grootste gebouwen stamt waarschijnlijk uit de periode 1175 – 1225.

Uit deze periode zijn van Someren enkele historische bronnen bekend die we graag in verband zouden willen brengen met deze ontdekking. Cees Verhagen deed in zijn eerdere mijmeringen in de Vonder al wat suggesties.

Allereerst blijkt uit een oorkonde van 1228 en een eerder oorkonde van 1224 dat ene Hendrik Kirse, ridder van Someren en zijn vrouw Mabilia, afstand hebben gedaan van alle rechten op de tienden van de Lambertuskerk, ten gunste van de priorij van Postel. De Lambertuskerk was vroeger Luiks bisschoppelijk bezit. Onder het protestantse Kerkhof enkele honderden meters verder westwaarts liggen

nog de fundamenten van deze kerk. Het is niet ondenkbaar dat deze schenking het einde van de aan de Acaciaweg gelegen omgrachte hoeve markeert.

Uit een andere oorkonde blijkt dat Maria van Brabant, dochter van Hertog Hendrik I van Brabant en weduwe van keizer Otto IV van het Ottoonse rijk, in 1244 haar Allodium (vrije goed) in Someren, bestaande uit twee curtes (hoeven met landerijen) schenkt aan het klooster voor adellijke religieuze dames van Binderen, bij Helmond. De nu opgegraven hoeve zou één van deze hoeven (curtes) kunnen zijn. Intrigerend is tot slot de naam van de hoeve Witvrouwenberg (1530: 'Wijtvrouwenberch') Zou deze naam kunnen verwijzen naar de zojuist opgegraven hoeve?

Hendrik Kirse en zijn vrouw Mabilia zijn wat ons betreft in ieder geval de beste kandidaten als voormalige bewoners van deze hoeve.

Tot slot

Dit artikel met eerste bevindingen is met enkele lichte wijzigingen reeds geschreven in december 2013, maar naar aanleiding van de onlangs door Martijn Bink gehouden lezing en de eerdere mijmeringen van Cees Verhagen in de Vonder, leek het ons aardig om het stuk alsnog te plaatsen in de Vonder.

De auteurs

Luchtfoto van de opgraving genomen vanuit een drone, een half uur voor de opendag op 30 oktober begon. Je kijkt hier richting het westen (ter Hofstadlaan)

Wandeling door Het Starkriet " 't Ven", Someren-Eind

Als je ouder wordt zoals in dit geval ikzelf, blijft de tijd steeds vaker hangen in het verleden. Dat heb ik vandaag 15 juli 2014 weer mogen ervaren. Zoals elke dinsdag ging ik samen met mijn zus wandelen, vooral voor onze conditie, maar ook om bij te praten. Haar voorstel was "Het Starkriet" Someren-Eind. Voor ons beiden liggen daar onze belangrijkste en dierbaarste jeugdherinneringen. In de 50- en 60-tiger jaren heette dat streekgebied nog geen "Starkriet" maar gewoon 't Ven. Ik ben er geboren, aan de Teunisspekbaan 4 in Dent (Eind). Voor de meeste Somerenaren waarschijnlijk het einde van de wereld. Het lag zo ver achteraf, dat velen niet eens wisten waar ze het moesten vinden waarschijnlijk. Voor ons, die er zijn opgegroeid, was het een waar paradijsje, 't Ven.

De Teunisspekbaan in 't Ven anno 1960. Beeld uit mijn jeugd. Rechts de boerderij van mijn ouders Toon en Miet Wijnen-van de Manakker, in het midden het huis behorende bij de tuinderij van Dorus en Drika van de Manakker. Links het arbeidershuisje van Bert en Mina van de Manakker-Zee-
gers. Deze foto is gemaakt door André Remery en is eigendom van de Gemeente Someren. Hij is te vinden bij het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, op de website van RHCE.

Mijn ouders, Toontje Wijnen en Miet van de Manakker zijn daar terecht gekomen vlak voor mijn geboorte in 1954. De aanleiding voor die verhuizing was best een trieste aangelegenheid eigenlijk. Maar ik heb daar als kind niet veel van meegekregen. In de zomer van 1953 verongelukte mijn oom Jan van de Manakker (broer van mijn moeder). Hij kwam bij het storten van puin onder zijn paard terecht en overleed vier dagen daarna in het ziekenhuis van Geldrop.

Oom Jan had net (samen met mijn Opa Bert) een geheel nieuwe boerderij gebouwd. Hij overleed, veertien dagen voordat hij zou gaan trouwen. Ja, het leven loopt niet altijd mee met de planning die je hebt gemaakt. Mijn ouders kwamen dus, zwanger van mij, hun derde kind, in een gespreid bedje (nieuwe boerderij) terecht. Hoewel de aanleiding minder leuk was natuurlijk. Het zal voor hen best

een dubbele en moeilijke tijd zijn geweest, daar aan de Teunisspekbaan, achter de brug van Half Twaalf. Gelukkig woonden ze er niet alleen. Er was volop familie om hen heen. Mijn moeders jeugd lag immers ook in 't Ven. De familie van de Manakker woonde er al meer dan honderd jaar maar dat is een ander verhaal. Mijn Opa en Opoe woonden er in een klein arbeidershuisje dat ze hadden betrokken, nadat hun eigen boerderij in de nadagen van de oorlog, in september 1944, door de Engelsen in brand was geschoten. Mijn vaders broer en mijn moeders zus, en daardoor, mijn dubbele oom en tante, Dorus Wijnen en Drieka van de Manakker hadden er een tuinderij aan de Teunisspekbaan 7. Knus familiebedje waar ik dus werd geboren in 1954 in de uithoek van Someren Eind. Tegen de kanaaldijk (van de Zuid Willemsvaart) woonden toen ook nog Tinus en Catho Claessen, in een klein huisje bij hun zoon Bèèr met zijn gezin, in de boerderij. Toen was het zorgen voor ouders dus al heel normaal. Maar dat is een ander verhaal. De familie Claessen was onze naaste burens. Tinus was toen al heel oud en kon moeilijk lopen. Bij mooi weer zat hij vaak buiten in een stoel bij de voordeur als wij naar school gingen. Ik weet nog dat ik erg bang was voor hem omdat hij dan altijd riep: "Wacht maar, dan zal ik je pakken". Pas toen ik een jaar of zeven was begon het tot mijn hersenen door te dringen, dat hij niet kon lopen en dat hij dus mij ook niet kon pakken... Kinderlijke angst voor niets, jaren meegedragen. De meeste tijd trokken we op met onze dubbele neven en nichten, die zowel ouder als jonger waren dan wij, ons vijftal. Het was een fijne warme veilige omgeving waarin wij opgroeiden, daarachter half twaalf in 't Ven, nu dus Het Starkriet. Het was onze grote speeltuin. In de toen nog rechte Aa, die nu daar weer is gaan meanderen !!!, leerden wij zwemmen en in de winter leerden we daar schaatsen. In de wissel (Starkriet) liepen we door het bruine moerwater, pootje badend bij warm weer. Ook hielpen we in de tuinderij van ome Dorus en tante Drieka en mochten we in de container met het modderwater spelen waar we even daarvoor nog duizenden, nee wel een miljoen worteltjes hadden gewassen, waardoor het water, en ook wij oranje kleurden als we eruit kwamen. Vaak deden we met z'n allen tikkerje en verstoppertje tegen de tijd dat het donker werd. We speelden in het zand en in de modder op de landweg waar amper ooit verkeer kwam, behalve een keer in de week melkboer Kees Velings en bakker van der Heijden. We gingen met de hele bubs vier maal per dag naar Dend, om

schoollussen te volgen aan de jongens- en meisjes-school. Te voet wel te verstaan. Half uurtje heen, half uurtje terug, bammetje eten en dan weer terug naar school, om daarna om 4 uur weer diezelfde weg te volgen. Vaak moesten we op de brug wachten op het scheepsverkeer. Dat gebruikten we altijd als smoes als we te laat op school kwamen. Dat werd altijd geaccepteerd. Op een keer na, toen hadden we werkelijk moeten wachten en kreeg ik strafwerk, omdat ik dat zou liegen. Bleek dat de juf (Van Dijsseldonck) die in Asten woonde, een keer over de kanaaldijk was gereden met haar autootje en ons had zien lopen.

De wandeling van vandaag bracht me weer terug naar al die plekjes van mijn jeugd met al de herinneringen, zoals visjes vangen bij de stuw aan de Kalkweg. Met blote voeten in het heldere water waar de stekelbaarsjes om je benen kriebelden. Hoezo therapie voor ontspannen voeten? pure natuur was het. Waar ik mijn grote teen eens open haalde aan een stuk glas, bloedend en brullend door de wei, gewond naar huis moest lopen, (heel zielig) met mijn bezorgde grote zus die lief mijn handje vasthield... Maar wat is er anno 2014 ook veel veranderd daar in 't Ven. De zandweg Teunisspekbaan is verhard. Het landweggetje waar wij in het zand speelden terwijl onze ouders het hooi binnen haalden in het Rattehol, is veranderd in een smal overwoekerd paadje, waar de natuur vrij spel kreeg nu het niet meer wordt gebruikt door aanwonende boeren met hun perd en kaar. Het bruggetje waar wij zo vaak fietsten en speelden, onherkenbaar bijna. Het stukje kostbaar land waar onze zeven koeien hun melk van produceerden, is veranderd in een compleet overwoekerd bos. De natuur heeft het landschap in de loop der tijd (zo'n 50 jaren) veranderd. Niet helemaal onherkenbaar overigens. De oude Aa (Euwselse loop genaamd) waar wij vroeger bijna elke zondag te voet langsaf liepen, om bij

Grootvader en Grootmoeder Wijnen op bezoek te gaan, was er nog wel maar toch ook weer niet.

De oude stuw, inmiddels vervangen door twee nieuwe, die inmiddels ook al weer oud kunnen worden genoemd, herkende ik niet uit mijn jeugd. Het is zoveel anders en toch ook weer hetzelfde getuige bovenstaande foto's die vanaf ongeveer dezelfde locatie zijn genomen met een verschil van ruim 50 jaar.

In 1962 kwam er een abrupt einde aan een heel warme en mooie tijd in 't Ven, doordat er in september terwijl wij naar school liepen op de kanaaldijk onze zus Betsie verongelukte.

Vanaf toen vonden mijn ouders het niet meer verantwoord om die drukke kanaaldijk vanaf Half Twaalf dagelijks over te moeten steken. Ze kochten een boerderij aan de goede (veiligere) kant van de Zuid Willemsvaart, in de Brugstraat, waar voor ons

kinderen een weer een heel nieuw avontuur begon. Pas later hebben wij ervaren hoe belangrijk de tijd achter in 't Ven voor ons is geweest. Namelijk een stevige basis voor onze toekomst.

Ik ben al weer ruim 30 jaar getrouwd en woon sinds die tijd in Maarheeze. En toch blijft het trekken, Dend waar ik nog veel en graag kom. 't Ven oftewel Het Starkriet heeft dan ook voor altijd een heel speciaal plekje in mijn Zummerse hart.

Thea van den Bosch-Wijnen: Lid van de Heemkundekring "De Vonder" Someren Asten. Vrijwilliger van de beeldbank, bij het invoeren van gemeentefoto's die zijn overgegaan naar het RHC Eindhoven en daar geplaatst worden op hun website om zo te worden bewaard voor de toekomst.

Noteer in uw agenda

Activiteiten komende periode

Woensdag 25 maart 2015: Jaarvergadering en lezing De Wolfsberg, Klok en Peel Museum, Ostaderstraat, Asten, aanvang 20.00 uur

Woensdag 15 april 2015: Lezing over Dialecten en Toponiemen door Jos Swanenberg, Zaal Hotel Centraal, Wilhelminaplein in Someren, aanvang 20.00 uur

Zaterdag 2 mei 2015: Kleine excursie naar Museum Eynderhoof te Nederweert Eind

Woensdag 20 mei 2015: Lezing: Eer, Schande en Humor, volksgebruiken van het oude Brabant door Eric Kolen, Klooster Heilig Hart, Wilhelminastraat 24 in Asten, aanvang 20.00 uur

Zaterdag 13 juni 2015: Grote excursie naar de

Te voet dur Aasten deel 23

Verteld door **Piet Feijen**.

In de jaren 80 van de vorige eeuw wandelden leden van de bond voor ouderen, onder leiding van hun voorzitter Piet Feijen, door Asten. Zij maakten een overzicht van Asten van ongeveer 1920 tot 1985. Velen van u zullen zich de mensen, hun beroepen en hun eigenaardigheden nog wel herinneren. Ook de behuizingen en straten van die tijd. Al is het nog niet zo lang geleden, er ligt hier misschien een taak tot navolging zodat het nageslacht aansluiting kan vinden met het huidige Asten. Van wat verloren ging en wat er bij kwam.

En of ze er waren. Nard was ôk uitgenodigd, um 't zakelijk leed wâ te verzachten. Ze waren er allemoal op 28 December, want 't was hard winter, dus ze hân d'n tijd vur 'n verzetje. Ze kregen begeleiding van d'n erste brouwersknècht, Piet Stevens. Ons bier, zi Piet, wordt gemaakt van mout, hop en water. Mout wordt in 'n beslagkuip vermèengd mi suiker, waornao 't op 'n temperatuur van ca. 36 graden wordt versuikerd en dan heet opgepomt wordt in d'n bierketel van 50 hl. Nô toevoeging van hop moet 't ongeveer 2 uur koken en dan wordt 't afgetapt vur beluchting in 't koelschip. Dan gi 't via 'n koelapparaat nô de gistkuip. Nô 'n week gisten gi 't nô de lagertanks van 35 hl. In die tanks moet 't nao gisten en klaren gedurende ongeveer drie maanden. Dan wordt 't gefilterd en afgetapt in vaten en 't lekker "Lager Astein bier" is vur aflivvering gereed. (Zij nog vermeld; mouten is gerst laten kienen en daarna drogen) In de brouwerij was nog apart bier, wâ 't gezelschap goe overkwam, want ze hân praot zat. "Toch zullen we nog efkus de Emmastraot in lopen", zi Jan Vaalman, want we moeten ons hoofddoel, Te voet dur

Aasten, ôk eer ân doe. En durum gaon we hier dur d'n hof nô Lien Bakens. We zijn hier in de Emmastraot en deez' smederij mi café is van Lien Bakens. Lien is 'n bijzondere vrouw, mi 'n groot huishààuwen. Ze sti er âs weduwvrouw alleen vur, mer toch hi ze heure kop goe boven water kunnen hààuwen. Nie dè dè altijd zo gemekkelijk was, want tegenwerking is er altijd. Dôr zal ik oew 'n mooi vurbild van geven. Volgens de verordening mocht er mi Aasten kermis gedanst worren. Bij gebrek ân danszalen hâ Lien 'n danstent gehuurd en langs 't café nir laoten zetten. 't Een en aander was al laang vur de kermis bekèend en dè zinde 't jongste kapelaantje nie. Hij

hâ toen ân di "demonisch, duivelsche" vermaak n'n hille preek besteed. Mer Lien mi al d'r kortorren, trok zich nergens iets van ân en doodzonde of nie, 's zaoterdays werd 't orgel wèerm gedrèèjd en 't bier van d'n buurman smakte goe. Het vervolg van di verhaal is 'ne zakelijke ramp en is het vertellen gèer werd, mer dè doen we dan in de volgende aflivvering âs we de Wolfsberg in gaon. "t Danstentdrama van Lien Bakens; dè zou d'n titel kunnen zijn van ons verhaal van deez' maond. Zô âs we in ons vurrige aflivvering hebben toegezi, gi 't ôk dizze keer over 'n "zakelijke ramp" op 't gevaar af, dè we hier of daor tiggeren 'n zeer been schoppen. Mer de wôrheid mug vertèeld worren, of nie? De joong lui hân 's zôtterdigs vur kermis z'n eigen al goe geweerd mi 't wèerm drèèjen van het orgel in de danstent van Lien Bakens. (Danspaleis) was de goeie naam volgens Lien. De joong lui waren één en al lof wâ tent, vloer en örgel betrof en zeker nie minder vur de glazen "kermisbier" die gratis werden ân gebòdijen. Nee, wâ dè betreft hân ze 't nie beter kunnen treffen. Er was ôk nog nergens schààj dur zwaor buien of zo. 't Was werkelijk 'n bijzonder goei en vurdelig jaor. En zo dàacht Lien van 't danspaleis er ôk over. Ze hâ mi de keinder de zaal piekfijn in orde en um dè 't zô wâ de lèeste kermis was in d'n umtrek, zou 't wel wir druk worren. Wâ mij betreft zi Lien, kan 't spul beginnen. We zijn er vur klaor. 't Is vier dàåg dansen in 't Danspaleis en wij en d'n Brouwer hebben drank zat. Laot ze mer kommen, ze maken ons niks. (Later werd gezi, dè zo'n taal ôk ergens um verzúúken was, vural ôk um dè 't "onderkapalaantje" 's zondags van te veuren nog over 't duivels dansen hâ geprikt). Hoewel 't ân 't begin van d'n aovond zo hier en daor wel wâ gerommeld hâ, was iedereen er gereust op, dè 't zô âs gewoonlijk gin zwaor weer zou worren en in verband mi de kermis ging men vruug nô bed. De bui was trouwens al op Deurzen ân. Mer of dè 't de zelfde of 'n aander was, er was gin keren ân; 't werd gruwelijk zwaor weer. Iedereen was weer op. Er werd gebid, al dan niet met ândààcht en mi 'ne palmtak mi wijwater werd 't huis rondom besprenkeld. Behalve bliksem, donder en regen kwam er ôk nog 'n weindhoos, die zich van palmtak en wijwater niks ântrok, want ze trok 'n groot spoor van vernieling dur 't deurp. " 't Danspaleis" hâ 't in 'n vruug stadium al begivven. Zelfs op Vorreldonk waren stukken zeil terècht gekomen. 't Moet vur Lien Bakens en heur keinder 'ne vreselijke nàacht zijn geweest. Van 't danspaleis was wijnig of niks over, alleen 't orgel dè wa beschèrmd stond tiggeren de smederij stond, zag er nog hil gaaf uit. 'n Geluk bij

'n ongeluk, zi Jan d'n Brouwer later, "want dè was naw nie krek verassereerd". De danstent ramp was gauw bekèend, ôk op de pastorie en 't werd zo gerriggeld dè 't onderkapalaantje, in ânsluiting op z'nne vurrige preek, zou preken. De boven-kapalaan zou de Mis doe. 't Was overdruk zô âs altijd mi kermis-zondag. Wel werd er meer gepraot onder d'n tore dan anders en ôk in de rest van de kerk was 't 'n gesmiespel en geroezemoes van heb ik jou daar. Hoe kon 't ôk anders, 't was de ramp van 't jaor. En iedereen zi, dè 't vur Liene mi d'r groot huishààuwen toch wel erg was. Ze keken allemaol op toen 't onderkapalaantje nô 't evangelie uit de sacrestie kwam, 't altaar overstak en, enigzins glunderend, de prikstoel opklauterde. 't Werd er stil van, zelfs onder d'n tore en de kwezelkes hielden zelfs op mi de rozenkrans te prevelen. 't Was een en al spanning. Ze begrepen wel worover geprikt zou worren, en hoe, want preken... dè kon ie, dè moest gezi. ('t Was vur 't kapalaantje jammer, dè tie as gistelijke nie van wâ rijkere of deftiger komaf was. We wisten, dè tie 'ne zoon was van 'n èèrm ontginningsboerke mi 'n groot huishààuwen, de kanten van (de Halt) uit en dè tie van tante zuster, die overste was, 'n beurs hâ gekriggeren. En tante zuster was wâ gruts op heur neef en um dè ze um in de buurt wou hebben, hâ ze heur invloed, zô âs ze zi, wâ ân gewèend en zo werd ie in Aasten onderkapalaan. Dè was vur de "Bemide Gelovigen" allemaol nog tot daor ân toe, mer dè tie 't zô hóg in de kop hâ, zô straf prikte en ôk naovant zô in d'n biechtstoel mi de penetentie was, dè was moeilijk te verteren. Hij moet nog nie laang op 't Semenarie geweest zijn, toen de familie al moest spreken van; "Heerbroer, Heerroom, Heerneef", enz. Dè hâ tante zuster Tanganika de fam. opgedragen. En ôk zou hij, âs ie mi vakantie thuis kwam, alleen in de "goei kamer" moeten eten, want dè was zo de gewoonte onder de geestelijken). Hij wachte tot alles muisstil was, keek zo streng en somber meugelijk en begon mi de gevleugelde woorden; "Bemide gelovigen". Ifkus stil.... "Naar ik vernomen heb zal het zondige vermaak in het "danspaleis", nee ik korrigeer, het is "Danshol", een zondig danshol. Maar de voorzienigheid, bemide gelovigen, laat niet met zich spotten en heeft, gelukkig zonder ongelukken, ingegrepen. Wie zal ontkennen, dat dit niet een vingerwijzing Gods is tegen het zondige vermaak in zo'n Danshol? Nee, Bemide Parochianen, wij zijn niet tegen gepast kermis vieren. Neen, duizend maal neen. Ook wij weten, dat de boog niet altijd gespannen kan staan. Viert dus kermis, een goed christen waardig. En dat is niet in 'n danshol.

En mijn laatste woord richt ik speciaal tot de ouders; zorg dat al uw kinderen voor de avond thuis zijn. Ik vertrouw daarop en zal me op de hoogte houden. Schele Janus, onder d'n tore zi, 't is net 'n veldmuis mi z'n piepstemmeke, mer preken kan ie schôn, hoewel ik 't nie allemaol geleuf. Dè de preek van 't onderkapalaantje 'n averechtse uitwerking zou hebben, kon ie, ochèèrm, van te veuren ôk nie weten. Want mi 't lèeste evangelie gingen er al veul op Lien Bakens af um te kieken hoe of 't er daor uitzag. En dè bleek, net as 't weer, mee te vallen. Lien hâ blijkbaar hulp gehad, want 't was allemaol netjes opgeruimd, d'n dansvloer blinkt as 'ne spiegel, 't was in de zon knap wèèrm en...d'n orgel speulde. Er zal gedanst worren al is 't mer in de open lucht, zi Lien en zo gebeurde. En wie er allemaol nie geweest zijn mi die dààg, (want 'ne mens is naw eenmaal van nature nieuwsgierig niewaor) is nie um te vertellen, zo veul. Ik heb nog nooit zo 'ne goeie kermis gehad, zi Lien. Hoe goe d'r kon gin mens achter kommen, mer dur was ze ôk kastelein's vrouw vur.

(Enige uitleg vur onze lezers over waar het danstent drama zich afspeulde; De danstent stond waar nu Martien Slaats zijn woonhuis heeft in de Emmastraat. Vlak er naast stond het café met woonhuis en smederij van de fam. Bakens. Nu staat op die plaats het nieuwe woonhuis met rijwielhandel van Theo Verstappen. Tot voor kort - nou ja kort, hebben in het oude pand nog gewoond, de smid Jantje Verstappen, de vader van Theo, en de fam. van de Bercken, beter bekend als de "naaimachine dokter"). Nog voor de winter werd het kapalaantje overgeplaatst naar 'n kleinere parochie in de buurt van Tilburg. Daar werd hij boven en onder kapalaan tegelijk, want het oude pastoorke had maar een kapalaan nodig. Of tante zuster Tananika ook hierin "haar invloed" heeft aangewend, is nie bekend.

Wordt vervolgd

OUD GOUD

Zuid-Willemsvaart 20-08-1889

Het is tegenwoordig een lust om te zien, dat het rijden met vélocipédes alhier zoo druk beoefend wordt. Zag men voor korten tijd geen enkele wielrijder, thans gaat er geen dag voorbij, of men ziet een of meervélocipédes in vliegende vaart door de straten rennen. Daar de goed onderhouden grintwegen in deze streek zo bijzonder geschikt zijn voor het wielrijden, is het dan ook te verklaren, dat de jongelui van het rijwiel een druk gebruik maken.

de fiets geen geld meer kost. Jan en alleman heeft er eentje. En mooie zijn er onder, dat zal waar zijn. 't Is zo'n slechte tijd tegenwoordig! Zo klaagt, geloof ik, wel de halve wereld. Men zou het intussen aan de fijne karren, die zoal over de verschillende wegen jagen, niet zeggen. Zouden de aankoop en het onderhoud van nieuwe fietsen ook in verband staan met de steeds groter wordende rekeningen bij de winkeliers.

Zuid-Willemsvaart - Nieuwe Helmondsche Courant 19-10-1910.

Allemaal op de fiets. Een nieuwe loopkring is voor deez aard begonnen..... De steden naderen tot elkaar, volken, staten, doorkruisen, mengen zich. Da Costa. Men breekt 's zondags als het ware den hals over de fiets! Nou, er is iets waars in die klacht. Iedereen fietst en iemand, die hieraan niets doet, wordt voor een zonderling aangezien, voor 'n achterlijke, voor iemand, die niks, niemandal van zijn tijd begrijpt. "Heusch! Fiets jij niet? Hoe is 't toch mogelijk? Daar snap ik niks van." 't Is inderdaad verbazend hoe de fiets er in gegaan is. Ik las eens ergens: "De fiets is voortaan voor de meeste mensen even onmisbaar als de wind voor den molen, de stoom voor de machine". En daar is werkelijk iets van waar. Lopen kunnen de lui niet meer. Om zo eens op een goeden keer naar Den Bosch te kuieren of naar Roermond, dank je wel, de lui wagen er zich niet meer aan. De boeren hebben in 't begin heel wat scheldwoorden voor de fiets en hare berijders overgehad; maar nu doen ze dapper mee. Dat "lopen" onder de landlui behoort zowat tot het verleden. Om naar de markt te gaan, bedient de boer zich van 'n fiets; om naar den besten stier te gaan kijken, gebruikt de boer zijn fiets. Kermis en bloemencorso bezoeken zij per fiets, ja als 't een beetje kan, gaan zij ook per fiets naar hun wei- of akkerveld. Alles fietst. De veenwerker moet 'n fiets hebben om de Peel in te doen, de arbeider gaat er mee naar zijn werk. Wie weet, of we den tijd nog niet beleven, dat de landloper zijn rente gaat ophalen per.....rijwiel. Het is nog zo heel lang niet geleden, dat er te Deurne iemand een armebriefje ging halen en zijn machine intussen tegen de kiosk zette. 't Schijnt dat

Algemene informatie

Redactie:

Ad Verrijt, Hemelberg 59, 5721 CP, Asten
0493-688388 a.verrijt@kpnplanet.nl
Anneke Blankennagel, Jac Jöris,
Ricus van Neerven en Gerard ten Thije

BESTUUR HEEMKUNDE:

Voorzitter Jan van de Rijdt Tel. 0493-694957
Secretariaat Harrie Wijnen Tel. 0493-493518
Penningmeester Bert de Lau Tel. 0493-493137
Leden: Henk Meeuws Tel. 0493-470996
Tom Waals Tel. 0493-693783
Martien Aarts Tel. 0493-693477

Gezinsabbonementen HKK De Vonder
€ 30,00 per jaar

Opgeven bij het secretariaat of het Heemhuis
Molenstraat 10 te Someren
ISSN 1387-2079

Indien onbestelbaar:
H. Wijnen, Dorpstraat 22, 5711 GP Someren

Vrienden van Heemkundekring de Vonder

Acfis Business Centrum, Ter Hofstadlaan 75, 5711 VV Someren
René Berkvens Bloemenarrangementen, Jan van Havenstraat 32, 5724 AV Ommel
E T B Willem Bos, Trasweg 5, 5712 BBSomeren-Eind
Campanula Fysiotherapie, Floralaan 22, 5721 CV Asten
Cortooms-Verberne Bouw-Timmerbedr, Molenakkers 5, 5721 WR Asten
Driessen Advies & Beheer Witvrouwenweg 12, 5711 CN Someren
Driessenbouw Asten BV, Postbus 90, 5720 AB Asten
Geven Aannemersbedrijf BV, Ommelseweg 48, 5721 WV Asten
Gianotten Adviesbureau, Witvrouwenbergweg 8h, 5711 CN Someren
Isi & Peggy's Knipperij, Wilhelminaplein 15a, 5711 EK Someren
Isobouw Systems BV, Kanaalstraat 107, 5711 EG Someren
van Kaam Netwerk Notarissen, Postbus 111, 5710 AC Someren
Notaris Kessels, Wilhelminastraat 30-32, 5721 KK Asten
Larco Foods BV, Industrielaan 10, 5711 CX Someren
Leenen Someren Beheer BV, Dr. Einattenlaan 28, 5711 AW Someren
Leenen Steengoed, Vaarselstraat 34, 5711 RE Someren
Garage Linden, Ter Hofstadlaan 140, 5711 VZ Someren
Vastgoedmaatschappij van der Loo bv, Markt 10, 5721 GE Asten.
Partycentrum De Platte Vonder, Nieuwendijk 10, 5712EM Someren-Eind
Frank van Stekelenburg Assurantiën, Postbus 61, 5720 AB Asten
Makelaardij Strijbosch, Hofstraat 24, 5721 BB Asten
Rudi Verbugt, Peelland ICT, Witvrouwenbergweg 8b, 5711 CN Someren
H.v.d.Vijver, Bosweg 7, 5754 PV Zeilberg
Harrie Welten (Jumbo), Kuilvenweg 6, 5712GX Someren
Wijnen Bouw en Service, Dorser 2, 5711 LE Someren
A. de Wit, Speelheuvelplein 4, 5711 AR Someren
P. v.d. Zanden, Jan v.d. Diesduncstraat 17, 5721 VN Asten

*Vrienden van de Heemkundekring maken onze activiteiten mogelijk.
Hebt u interesse? Info: bestuur Heemkundekring De Vonder*